

Поняття «соціокультурний простір» присутнє і в педагогічній науці. Так, Тетяна Тюльпа розглядає його освітні аспекти, що дозволяє розкривати потенціал студентів. Останні є супровідниками соціокультурного простору на теренах України. На її погляд, саме у педагогічному ЗВО наявні всі елементи соціокультурного простору: структурність, протяжність, взаємозв'язок елементів. Навчання у виші подібне до процесу формування особистості, що незворотно підвищує статус соціокультурного простору.

Отже, під «соціокультурним простором» розуміється суспільство як єдність культури та соціальності, що виникають у процесі діяльності людини. При цьому ключовим елементом виступає особистість, що пов'язана з суспільством системою відносин і культурою як сукупністю цінностей і норм.

УДК 327.378

ПОНЯТТЯ «МОДЕЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ» І КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ»

Ю. Т. Теміров

Один з серйозних недоліків викладання студентам спеціальності «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» зовнішньої політики країн в регіональному контексті (наприклад «Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки») полягає в історичній концептуалізації предмету, як правило, у вигляді історії зовнішньої політики держав певного регіону. Як наслідок, маргіналізується політологічна концептуалізація дисципліни, яка, на наш погляд, пов'язана з принципово іншим предметним та методологічним виміром, а саме – аналізом зовнішньої політики.

В цьому невеличкому за обсягом методичному нарисі ми спробуємо окреслити напрями реконцептуалізації зазначеної вище дисципліни за допомогою поняття «модель зовнішньої політики».

З метою створення нормативних передумов такої реконцептуалізації, на кафедрі міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького національного університету імені Василя Стуса був кардинально і системно переосмислений підхід до викладання зовнішньої політики країн по регіонах, включно зі зміною назви предмету на «Аналіз зовнішньої політики». Таким чином, замість ознайомлення з історією зовнішньої політики держав, студентів і викладачів переорієнтовано на визначення походження, сутності особливостей зовнішньополітичної поведінки та інститутів, наслідків згаданих особливостей для самих держав та світової політики. Безумовно, історичний вимір зберігає своє значення, але лише як один з факторів аналізу зовнішньої політики.

На нашу думку, ефективним методологічним і методичним інструментом переосмислення вивчення зовнішньої політики може бути концепція «моделі зовнішньої політики». В якості моделі зовнішньої політики ми маємо на увазі системну діяльність держави на міжнародній арені, що базується на цілісному комплексі принципів, які стратегічно визначають засоби, напрями та пріоритети такої діяльності. Як бачимо, необхідними умовами кваліфікації зовнішньої політики держави в якості моделі виступають, передусім, наявність цілісного комплексу принципів та послідовне застосування їх в практиці міжнародної діяльності. Як правило, цілісний комплекс принципів має ідеологічну основу: тетчеризм (неоконсерватизм), блеризм (новий лейборизм), голлізм. В такому разі моделі зовнішньої політики нерідко персоніфікуються, ототожнюються з певним видатним політиком. Як результат, назва моделі зовнішньої політики часто, але не обов'язково, має так званий «ізм»: голлізм, тетчеризм, блеризм тощо.

Персоніфікація моделі насамперед пояснюється тим, що саме видатний державний діяч не тільки уособлює певну специфічну ідеологію, але й, головне, є носієм політичної волі, яка необхідна для послідовної реалізації ідей в практиці зовнішньої політики.

Прикладом неперсоніфікованої моделі може слугувати нейтралістська модель зовнішньої політики. В цьому випадку підґрунтя комплексу принципів є нормативним, пов'язаним з міжнародно-правовим статусом держави, при чому історичне походження статусу може перебувати в діапазоні від добровільного вибору самої країни (Швейцарія, Швеція) до примусового, визначеного, наприклад, переможцями в певних обставинах міжнародних відносин (Австрія).

Зрозуміло, що зовнішня політика не кожного уряду відповідає зазначеним вимогам і може бути кваліфікована як модель. Розглянемо цю ситуацію на прикладі зовнішньої політики Великої Британії після Другої світової війни. Становлення біполярної системи часів холодної війни супроводжувалося появою нової категорії акторів світової політики – наддержав, а також кардинальною зміною статусу держав, які раніше належали до групи так званих «великих держав» (great powers). Вінстон Черчилль запропонував нове бачення ролі і місця Британії на світовій арені в своїй відомій концепції «трьох сфер». І хоча з'являється термін «черчеллізм», згадана концепція «трьох сфер» не стала практичною основою нової зовнішньополітичної стратегії, інакше кажучи, комплекс принципів не було реалізовано в практиці зовнішньої політики Лондону.

В історії Сполученого Королівства починається період, відомий як «криза Британії», причиною якої стала нездатність правлячих кіл сформулювати стратегію, яка б відповідала національним інтересам і реальному статусу, можливостям держави. «Криза Британії» тривала до кінця 1970-х років і була подолана лише Маргарет Тетчер і тетчеристською моделлю зовнішньої політики. Відповідно, більше тридцяти років Велика Британія мала зовнішню політику, але не мала цілісної моделі зовнішньої політики. Наступна, після тетчеристської, модель була запропонована новими лейбористами і Тоні Блером. Порівняльний аналіз зовнішньої політики різних британських урядів свідчить про наявність достатньо чіткої кореляції між наявністю моделі та ефективністю діяльності на міжнародній арені. При цьому слід мати на увазі, по-перше, малу вірогідність появи неефективної моделі (в наведеному вище розумінні) через неможливість її послідовного системного впровадження; по-друге, необхідність розрізняти ефективність політики та її неоднозначне сприйняття.

Таким чином, в разі застосування запропонованої концептуалізації, в процесі вивчення зовнішньої політики країн ми концентруємо увагу на аналізі базових системних характеристик: кваліфікація в якості моделі; механізми становлення, трансформації та розпаду моделей; походження, сутність та особливості практичного втілення; історичні витоки та фактори впливу; кореляція між змістовним та інституціональним вимірами. Явище і поняття «модель зовнішньої політики» має не тільки теоретико-аналітичне, але й прикладне застосування, особливо в контексті осмислення історичного досвіду та забезпечення ефективної практики зовнішньої політики України.

УДК 94:051Оглоблин(477)

ОЛЕКСАНДР ОГЛОБЛИН: ІСТОРИК У ПОШУКУ УКРАЇНИ

Н. Р. Темірова

2019 рік багатий на історичні ювілеї. Серед них – 120-річчя від дня народження українського історика Олександра Оглоблина. Він відноситься до покоління науковців, життя яких увібрало всю драматичність ХХ ст., особливо зважаючи на його фах історика та проукраїнські переконання, які намагався реалізувати за тоталітарних влад.